

Täysi-ikäisten edunvalvonta

© FINE 2016

FINEn Vakuutus- ja rahoitusneuvonta.

Julkaisun ovat tehneet Sasu Heino, Tuomas Korkeamäki (vakuutusasiat) ja Erik Sirén FINEn Vakuutus- ja rahoitusneuvonnasta. Kiitämme myös sisältöä kommentoineita tahoja: Oikeusministeriötä, maistraattien ohjaus- ja kehittämissyksikköä ja Finanssialan Keskusliittoa.

Lisätietoa oppaasta ja apua vakuutus-, pankki- ja arvopaperiasioihin liittyvissä ongelmatilanteisiin saat FINEn Vakuutus- ja rahoitusneuvonnan asiantuntijoilta.

Neuvonta on avoinna maanantaista torstaihin kello 10.00- 16.00, p. 09 6850 120.
Lisätietoa: www.fine.fi.

Sisällys

1. Johdanto	3
1.1 Edunvalvonta	3
1.2 Edunvalvoja	4
2. Edunvalvontavaltuus	4
3. Edunvalvonnan tarve	6
3.1 Oikeustoimet ja oikeustoimikelpoisuus	6
3.2 Milloin edunvalvonta on tarpeen?	7
4. Miten edunvalvonta alkaa?	7
4.1 Maistraatin päätös	8
4.2 Tuomioistuimen määräys	8
5. Edunvalvojan määrääminen ja päämiehen oikeudet	8
5.1 Edunvalvojan määrääminen ilman päämiehen toimintakelpoisuuden rajoitusta	9
5.1.1 Erityinen tukeva edunvalvoja	9
5.1.2 Yleinen tukeva edunvalvoja	10
5.2 Edunvalvojan määrääminen ja päämiehen toimintakelpoisuuden rajoittaminen	10
5.2.1 Päämiehen ja edunvalvojan velvoittaminen yhteistoimintaan	11
5.2.2 Päämiehen toimintakelpoisuuden rajoittaminen tietyn omaisuuden tai tiettyjen oikeustoimien osalta	11
5.2.3 Vajaavaltaiseksi julistaminen	11
6. Edunvalvojan tehtävän hoitaminen	12
7. Edunvalvojan toiminnan valvonta	12
7.1 Luvanvaraiset oikeustoimet	12
7.2 Edunvalvojan tilinpitovelvoite	13
8. Edunvalvojan tehtävän päättymisen	14
9. Erityiskysymyksiä pankkiasioissa	14
9.1 Valtuuttaminen	14
9.2 Edunvalvonnan alkaminen ja pankkiasioiden järjestely	16
9.3 Tilinkäyttö ja maksaminen	16
9.4 Muut pankkiasiat	17
10. Erityiskysymyksiä arvopaperiasioissa	17
11. Erityiskysymyksiä vakuutusasioissa	18
11.1 Vahinkovakuutukset	19
11.2 Henkilövakuutukset	20
11.3 Vakuutussijoittaminen	21

Täysi-ikäisten edunvalvonta

1. Johdanto

Tämä opas on suunnattu täysi-ikäisen henkilön edunvalvontaan liittyvistä kysymyksistä kiinnostuneille. Tieto voi olla tarpeen esimerkiksi läheisen henkilön sairastuessa tai ikääntyessä niin, ettei hän enää kykene huolehtimaan omista talousasioistaan. Tietoa voi myös hakea henkilö, joka haluaa itse varautua oman terveydentilansa heikentymiseen. Tässä oppaassa ei käsitellä alaikäisten edunvalvontaan liittyviä kysymyksiä. Julkaisussa ei myöskään käsitellä poissaolevan henkilön edunvalvontaa koskevia kysymyksiä.

Edunvalvonnan piirissä Suomessa on noin 50.000 täysi-ikäistä henkilöä. Toimintakelpoisuuden rajoittaminen on hyvin poikkeuksellista Suomessa. Osittain toimintakelpoisuutta on rajoitettu noin 650 henkilön osalta ja noin 900 täysi-ikäistä on julistettu vajaavaltaiseksi. Aiheen marginaalisuudesta huolimatta tässä oppaassa selvitetään myös toimintakelpoisuuden rajoittamista ja vajaavaltaiseksi julistamista.

Holhoustoimilaissa määriteltyä edunvalvontajärjestelmää täydentää edunvalvontavaltuutus, joka on yksityisoikeudellisen valtuutuksen erityismuoto. Mikäli päämiehen (henkilön) edunvalvonta voidaan hoitaa edunvalvontavaltuutuksella, ei pääsääntöisesti ole tarvetta holhoustoimilain mukaiseen edunvalvontaan. Edunvalvontavaltuutusta koskevat asiat käsitellään tässä oppaassa lähinnä luvussa 2. Vaikka edunvalvontavaltuutus on monesti holhoustoimilain mukaista edunvalvontaa soveliaampi tapa hoitaa edunvalvonta, tässä oppaassa keskitytään enemmän jälkimmäiseen, koska edunvalvontavaltuutuksen sisältö riippuu pitkälti siitä, mitä edunvalvontavaltuutuksessa on määrätty.

1.1 Edunvalvonta

Edunvalvonta on laissa säädetty järjestelmä, jolla on tarkoitus suojata sellaisten henkilöiden etua, jotka eivät itse syystä tai toisesta ole kykeneviä huolehtimaan asioistaan. Edunvalvonnasta säädetään holhoustoimesta annetussa laissa (1999/442). Lain nimi on peruja vanhasta holhousjärjestelmästä, vaikka nykyisin puhutaankin holhouksen sijaan edunvalvonnasta, edunvalvojasta ja päämiehestä. Edunvalvoja huolehtii päämiehensä edun toteutumisesta silloin kun päämies tarvitsee apua asioidensa hoitamisessa. Vain alaikäiset lapset ovat suoraan lain nojalla vajaavaltaisia ja huoltajiensa edunvalvonnassa. Täysi-ikäinen ihminen ei koskaan joudu ilman tuomioistuimen tai viranomaisen päätöstä edunvalvontaan.

Edunvalvonnassa pidetään keskeisenä lähtökohtana päämiehen itsemääräämisoikeutta ja ihmisoikeuksien kunnioittamista. Tästä syystä edunvalvonnassa pyritään nykyisin siihen, että päämiehellä on oikeus päättää omista asioistaan niin laajasti kuin vain hänen etunsa huomioon ottaen on mahdollista. Edunvalvonnassa on kysymys yleensä taloudellisten asioiden hoidosta, mutta edunvalvoja voi huolehtia myös muista päämiehen henkilöön liittyvistä asioista edunvalvontamääräyksessä määritetyn toimivallan puitteissa. Tässä oppaassa käsitellään taloudellisten asioiden hoitoon liittyviä kysymyksiä erityisesti pankki-, arvopaperi- ja vakuutusasiointiin liittyen.

1.2 Edunvalvoja

Edunvalvojaksi voidaan määrätä joko yksityinen tai yleinen edunvalvoja. Yksityisiä edunvalvoja on lukumäärältään huomattavasti enemmän kuin yleisiä edunvalvoja. Yleisillä edunvalvojilla on kuitenkin useita päämiehiä, kun taas yksityisillä edunvalvojilla on pääsääntöisesti vain yksi päämies. Täysi-ikäisten edunvalvonnasta noin 2/3 hoitaakin yleinen edunvalvoja.

Pitkäaikaisiin edunvalvontatehtäviin on yleensä määrätty yksityisenä edunvalvojana joku päämiehen läheinen. Lyhytaikaisiin tehtäviin, kuten päämiehen edustamista oikeudenkäynneissä tai perinnönjaossa, sen sijaan on usein määrätty lakimies. Edunvalvojaksi määrätyltä tarvitaan aina suostumus. Sen lisäksi hänen täytyy itse olla täysivaltainen. Sen sijaan henkilö, joka on tuomittu kavalluksesta, luottamusaseman väärinkäytöstä tai vastaavasta rikoksesta, ei sovellu edunvalvojaksi. Myös kyvyttömyys hoitaa omaa talouttaan (esimerkiksi luottohäiriömerkintöjä) voi olla esteenä edunvalvojaksi määrittämiselle.

Edunvalvojan pitää olla sopiva kyseiseen tehtävään. Edunvalvojalla täytyy olla riittävät taidot tehtävän hoitamiseen. Ei kuitenkaan ole riittävää, että edunvalvojalla on esimerkiksi taito hoitaa päämiehen taloudellisia asioita, vaan edunvalvojan on myös kyettävä toimimaan yhteistyössä päämiehen kanssa. Tavallista onkin, että edunvalvojaksi ehdotetaan sukulaista. Tässä pitää kuitenkin huomioida, että esimerkiksi suvun kannalta tärkeän omaisuuden hoitamisen kannalta ei synny eturistiriitoja.

Vaihtoehtona yksityiselle edunvalvonnalle on valtion oikeusaputoimiston vastuulla oleva järjestelmä, jossa edunvalvontatehtäviä hoitavat yleiset edunvalvojat. Oikeusaputoimiston on mahdollista tarpeen vaatiessa hoitaa tehtävänsä ostamalla edunvalvontapalveluita tehtävään sopivalta palveluntarjoajalta. Yleinen edunvalvonta voi tulla tarpeeseen esimerkiksi tilanteessa, jossa päämiehellä ei ole riittävää varoja maksaa

edunvalvojan kuluja ja palkkiota. Edunvalvojan määräys annetaan yleiselle edunvalvojalle eikä tehtävän hoitajalle henkilökohtaisesti. Yleinen edunvalvoja ei yleensä saa kieltäytyä edunvalvojan tehtävästä.

2. Edunvalvontavaltuutus

Edunvalvontavaltuutuksen tekemällä voi suunnitella omien asioidensa hoitoa siltä varalta, että itse ei ole enää tulevaisuudessa kykenevä päättämään omista asioistaan. Edunvalvontavaltuutuksen suurin etu holhoustoimilain edunvalvontaan nähden on juuri se, että antamalla edunvalvontavaltuutuksen päämies voi päättää itse miten asiat hoidetaan, jolloin järjestely voi olla esimerkiksi kevyempi tai muutoin asianmukaisempi. Edunvalvontavaltuutus tulee erottaa tavallisesta valtuutuksesta, jossa valtuuttaja antaa valtuutetulle esimerkiksi valtakirjalla oikeuden edustaa itseään. Tavallinen valtuutus ei vaadi minkään viranomaisen vahvistusta. Tavallisesta valtuutuksesta on kerrottu enemmän kappaleessa 9.1 Valtuuttaminen.

Edunvalvontavaltuutus voidaan laatia niin, että valtuutettu voi käytännössä huolehtia valtuutuksen antajan taloudellisista asioista yleisesti, tai valtuutus voidaan rajata niin, että se koskee vain tiettyjä asioita. Tärkeää on, että valtuutuksesta käy riittävän selvästi ilmi, mitä toimia valtuutettu voi tehdä päämiehen puolesta.

Koska valtuutus voi astua voimaan pitkänkin ajan päästä, valtakirjassa ei kuitenkaan välttämättä ole mahdollista yksilöidä tehtäviä kovin tarkasti. Valtuutuksen lisäksi valtuuttaja voi antaa valtuutetulle toimintaohjeita esimerkiksi omaisuuden hoidosta. Tällaisia ohjeita ei tarvitse liittää valtuutukseen, jolloin ne jäävät valtuuttajan ja valtuutetun väliseksi asiaksi eikä niiden noudattamista valvota.

Valtakirjan voi antaa täysi-ikäinen henkilö, joka ymmärtää valtuutuksen merkityksen. Valtakirja on allekirjoitettava ja kahden läsnä olevan, esteettömän todistajan on allekirjoitettava se. Valtakirjasta on käytävä ilmi valtuuttamistarkoitus; asiat, joissa valtuutettu oikeutetaan edustamaan valtuuttajaa; valtuuttaja ja valtuutettu; sekä määräys, jonka mukaan valtuutus tulee voimaan siinä tapauksessa, että valtuuttaja tulee sairauden, henkisen toiminnan häiriintymisen, heikentyneen terveydentilan tai muun vastaavan syyn vuoksi kykenemättömäksi huolehtimaan asioistaan. Valtakirjan laatimisessa voi olla hyvä käyttää asiantuntija-apua, sillä siinä olevan muotovirheen tai muun virheen korjaaminen jälkikäteen voi olla mahdotonta, jos esimerkiksi valtuuttaja ei enää ymmärrä valtuutuksen merkitystä.

Edunvalvontavaltuutuksen laatijan tulee nimetä tietty valtuutettu ja mahdollinen vara- tai toissijainen valtuutettu. Erona näillä on se, että varavaltuutetun tehtävä on tilapäinen kun taas toissijainen valtuutus astuu voimaan, jos ensisijainen valtuutettu ei ota tehtävää vastaan tai tulee pysyvästi estyneeksi hoitamaan sitä. Vara- ja toissijainen valtuutettu voi olla sama henkilö. Valtuutetun tulee suostua tehtävänsä ja asiaa kannattaakin tiedustella jo valtuutusta laadittaessa mahdolliselta valtuutettavalta. Edunvalvontavaltuutus annetaan luovuttamalla valtakirja valtuutetun haltuun tai muutoin ilmoittamalla siitä valtuutetulle.

On huomattava, että edunvalvontavaltuutus tehdään tulevaisuutta varten eikä sen laatiminen tuota valtuutetulle vielä mitään oikeuksia

tai velvollisuuksia, vaan valtuutus astuu voimaan vasta kun maistraatti on vahvistanut sen. Vahvistamista voidaan pyytää maistraatilta silloin, kun valtuuttajan tila on muuttunut sellaiseksi, ettei hän kykene enää huolehtimaan asioistaan. Edunvalvontavaltuutuksen vahvistamisella ei ole suoranaista vaikutusta valtuuttajan oikeustoimikelpoisuuteen. Vahvistus kuitenkin osoittaa valtuuttajan olevan pääasiallisesti kykenemätön hoitamaan omia asioitaan, joten valtuuttajan omien pankkiasioden hoitoon tulee suhtautua varauksella ja erityisellä huolellisuudella.

Edunvalvontavaltuutetun oikeudet ja velvollisuudet määräytyvät valtuutuksen perusteella. Maistraatti valvoo, että valtuutettu toimii valtuutuksen mukaisesti. Valtuutuksen tekijä voi tietyissä puitteissa päättää myös maistraatin suorittaman valvonnan laajuudesta edunvalvontavaltakirjassa.

Edunvalvontavaltuutus on hyvä tapa varautua terveydentilan heikkenemiseen. Tällöin valtuuttaja voi itse parhaiten vaikuttaa siihen, kuka määrätään hänen edunvalvontavaltuutetukseen ja miten asioiden hoito pitäisi järjestää. Valtuuttaja voi antaa erilliset määräykset siitä, miten esimerkiksi pankkiasiat hoidetaan valtuutuksen astuttua voimaan ja miten niiden valvonta järjestetään. Tärkeää on huomioida se, että edunvalvontavaltakirja tehdään hyvissä ajoin, koska sen antaminen vaatii valtuuttajan oikeustoimikelpoisuutta. Jos valtuuttaja ei enää kykene ymmärtämään valtuutuksen merkitystä, hän ei voi enää tehdä edunvalvontavaltuutusta ja on turvauduttava holhoustoimilain mukaiseen edunvalvontaan. Mikäli valtuuttajan valtuutus hetken terveydentilasta voi syntyä epäselvyyttä myöhemmin, voi olla järkevää liittää valtakirjan ohkeen lääkärinlausunto.

Edunvalvontavaltuutus lakkaa olemasta voimassa, kun valtuutus peruutetaan, valtuuttaja kuolee tai kun valtuutettu ilmoittaa holhousviranomaiselle luopuvansa tehtävästään. Valtuuttaja voi peruuttaa edunvalvontavaltuutuksen, jos hän kykenee ymmärtämään peruuttamisen merki-

tyksen. Jos valtuuttajalle määrätään edunvalvoja, valtuutus lakkaa olemasta voimassa siltä osalta kuin edunvalvojan tehtäviin kuuluu huolehtia niistä asioista, joita valtuutus koskee.

3. Edunvalvonnan tarve

3.1 Oikeustoimet ja oikeustoimikelpoisuus

Oikeustoimikelpoisuus ja oikeustoimi ovat edunvalvonta-asioissa hyvin keskeisiä termejä. Me kaikki teemme päivittäin useita oikeustoimia. Oikeustoimi on henkilöltä toiselle annettu tahdonilmaisuu, jolla oikeuksia ja velvollisuuksia syntyy, muutetaan tai kumotaan. Tyypillisiä oikeustoimia ovat kauppa, vaihto ja lahja. Oikeustoimet voivat olla yksi- tai kaksipuolisia. Oikeustoimen voi usein rinnastaa sopimukseen, vaikkakin esimerkiksi perinnöstä luopuminen ei yksipuolisena oikeustoimena edellytä vastapuolen suostumusta.

Esimerkiksi tavarankäynnin ostaminen kaupasta on oikeustoimi: sopimus siitä, että kauppias saa asiakkaalta tietyn summan rahaa ja asiakas tietyn tuotteen. Myös taksimatka, purkan antaminen toiselle tai rahan nostaminen automaatista ovat oikeustoimia. Oikeustoimi voi siis olla hyvin tavallinen ja jokapäiväinen. Toisaalta vaikkapa asuntokauppa tai asuntolainan ottaminen ovat hyvinkin merkityksellisiä oikeustoimia ja niillä voi olla laajamittaisia vaikutuksia henkilön talouteen.

Ihminen on oikeustoimikelpoinen silloin kun hän on täysivaltainen ja hänellä on riittävä ymmärryskyky oikeustoimeen. Täysivaltaisia ovat täysi-ikäiset ihmiset, joiden toimintakelpoisuutta ei ole rajoitettu esimerkiksi edunvalvojamääräyksen yhteydessä. Riittävä ymmärryskyky taas viittaa ihmisen kykyyn käsittää mitä hän on tekemässä silloin, kun hän tekee oikeustoimen.

Ihmisestä tulee yleensä täysivaltainen hänen täyttyessään 18 vuotta. Kuitenkin ymmärryskyvyn puute voi johtaa siihen, ettei henkilöä pidetä oikeustoimikelpoisena. Jos henkilö ei tosiasia-

ole oikeustoimikelpoinen eikä hänen asioitaan pystytä muulla tavoin hoitamaan asianmukaisesti, hänelle tulisi hakea edunvalvojan tai edunvalvontavaltuutetun määräämistä. Edunvalvojan määrääminen on viimesijainen järjestelmä, jos asioita ei saada hoidettua muuten. Henkilön toimintakelpoisuuttakin voidaan tässä yhteydessä rajoittaa tai hänet voidaan julistaa vajaavaltaiseksi, jos hän esimerkiksi omilla toimillaan aiheuttaa ymmärryskyvyn puutteen vuoksi itselleen vahinkoa. Pelkkä ymmärryskyvyn puute ei sellaisenaan anna aiheutta toimintakelpoisuuden rajoituksiin, jos asioiden hoito sujuu ilman rajoituksia.

Usein edunvalvojaa ei määrätä kuitenkaan heti kun täysi-ikäisen ihmisen ymmärryskyky heikkenee, koska edunvalvojan määräämiseen liittyvä prosessi vie aikaa ja vasta viranomaisen päätöksellä voidaan rajoittaa täysi-ikäisen ihmisen muodollista oikeustoimikelpoisuutta. Joskus ongelmia aiheutuukin sellaisista oikeustoimista, joita edunvalvonnan tarpeessa oleva henkilö on tehnyt ennen kuin hänelle on ehditty määrätä edunvalvojaa. Tällaisissa tilanteissa voidaan soveltaa oikeustoimilain säännöksiä, joiden nojalla oikeustoimi voidaan tiettyjen edellytysten täytyessä julistaa tuomioistuimessa pätemättömäksi tai sen sisältöä voidaan sovitella.

Silloin kun henkilö ei ole lainkaan oikeustoimikelpoinen, hänet voidaan tuomioistuimen päätöksellä julistaa vajaavaltaiseksi. Vajaavaltaisella ei ole lähtökohtaisesti oikeutta tehdä sitovasti oikeustoimia, lukuun ottamatta eräitä tavanomaisina ja vähäisinä pidettäviä oikeustoimia, kuten päivittäistavaroiden ostamista tai bussilipun ostoa.

3.2 Milloin edunvalvonta on tarpeen?

Holhoustoimilain mukaan tuomioistuin voi määrätä täysi-ikäiselle edunvalvojan silloin, kun hän on sairauden, henkisen toiminnan häiriintymisen, heikentyneen terveydentilan tai muun vastaavan syyn vuoksi kykenemätön valvomaan etuaan tai huolehtimaan itseään tai varallisuuttaan koskevista asioista, eivätkä ne tule asianmukaisesti hoidetuiksi muulla tavoin. Lain tarkoituksen on, että avun tarpeessa olevan asioiden hoitamiseksi käytetään lievintä tarjolla olevaa ja riittävää keinoa. Edunvalvontaa keveämpiä keinoja, jotka yksittäistapauksessa saattavat riittää asioiden hoidon turvaamiseen, ovat esimerkiksi lähiomaisten tarjoama apu, jonka avun tarpeessa oleva hyväksyy, välitystilijärjestelyt, joissa etuus maksetaan kunnan sosiaalihuollon toimielimelle käytettäväksi etuuden saajan tai hänen perheensä elatukseen, ja avun tarpeessa olevan antama edunvalvontavaltuutus.

Pankin toimihenkilö tai muu salassapitosäännösten nojalla vaitiolovelvollinen henkilö voi vaitiolovelvollisuudestaan huolimatta tehdä ilmoituksen maistraatille ilmeisesti edunvalvonnan tarpeesta olevasta henkilöstä. Ilmoituksen jälkeen holhousviranomaisen tulee ryhtyä selvittämään edunvalvonnan tarvetta ja tehdä tarvittaessa käräjäoikeudelle hakemus edunvalvojan määräämiseksi.

4. Miten edunvalvonta alkaa?

Edunvalvonnan alkaminen edellyttää aina viranomaisen tekemää päätöstä. Yleensä edellytetään tuomioistuimen määräystä, mutta myös maistraatti, joka toimii Suomessa holhousviranomaisena, voi eräissä tapauksissa määrätä henkilölle edunvalvojan.

4.1 Maistraatin päätös

Maistraatin määräys tulee kysymykseen niissä tapauksissa, kun päämies itse haluaa edunvalvontaan. Tällöin päämiehen tulee ymmärtää edunvalvojamääräyksen merkitys sekä hakea itse nimeämäänsä henkilöä edunvalvojakseen. Edunvalvojaksi määräämiseen tarvitaan aina edunvalvojaksi nimitettävän henkilön suostumus.

Myös edunvalvontavaltuutus astuu voimaan, kun maistraatti on vahvistanut sen. Vahvistamista voidaan pyytää maistraatilta silloin, kun valtuuttajan tila on muuttunut sellaiseksi, ettei hän kykene enää huolehtimaan asioistaan.

4.2 Tuomioistuimen määräys

Muissa kuin edellä mainitussa tilanteessa edunvalvontaa koskeva asia päätetään tuomioistuimessa. Tuomioistuimessa asian saa vireille hakemuksella. Hakemuksella voidaan hakea edunvalvojan määräämistä, tai päämiehen toimintakelpoisuuden rajoittamista (ja samalla edunvalvojan määräämistä, jos hänellä ei vielä edunvalvojaa ole). Toimintakelpoisuuden rajoitus voi koskea esimerkiksi taloudellisia asioita siten, että edunvalvojalla on yksin oikeus päättää päämiehen pankkiasioista. Toimintakelpoisuutta voidaan rajoittaa myös julistamalla päämies vaa- jaavaltaiseksi. Hakemuksen voi tehdä maistraatti, henkilö itse, hänen edunvalvojansa, vanhempi, aviopuoliso, lapsi tai muu läheinen. Jos henkilö on edunvalvonnan tarpeessa eikä maistraatti voi määrätä edunvalvojaa, maistraatin tulee lain mukaan tehdä käräjäoikeudelle hakemus edunvalvojan määräämiseksi.

Edunvalvoja määrätään laissa säädettyjen edellytysten täyttyessä, vaikka edunvalvontaan esitetty henkilö vastustaisi edunvalvojan määräämistä. Tällaisessa tilanteessa arvioidaan henkilön tilaa ja edunvalvonnan tarvetta, jotta päädytään arvioinnin kohteena olevan henkilön kannalta asianmukaiseen ratkaisuun. Sillä, jolle edunvalvojaa haetaan, on oikeus tulla halutessaan kuul-

luksi tuomioistuimen käsittelyn yhteydessä. Jos hakemuksessa on kysymys toimintakelpoisuuden rajoittamisesta, niin pelkkä kuulemistilaisuuden varaaminen ei riitä, vaan tuomioistuimen tulee järjestää henkilökohtainen kuuleminen ennen asian päättämistä. Kuulemisessa henkilöllä on oikeus tuoda esiin oma näkemyksensä asiasta. Hakemuksen käsittelyyn voi liittyä myös muiden tahojen kuulemisia, kuten holhousviranomaisen tai edunvalvonnan tarpeessa olevan henkilön puolison kuuleminen. Prosessin tarkoituksena on selvittää edunvalvonnan tai toimintakelpoisuuden rajoittamisen tarve, jotta päätös palvelisi mahdollisimman hyvin päämiehen etua eikä turhaan rajoittaisi hänen oikeuksiaan.

Kun käräjäoikeus on antanut päätöksensä edunvalvojan määräämisestä tai toimintakelpoisuuden rajoittamisesta, tulee se heti noudatettavaksi, vaikka päätös ei olisi lainvoimainen ja jollakin osapuolella olisi mahdollisuus valittaa asiasta.

5. Edunvalvojan määrääminen ja päämiehen oikeudet

Edunvalvonta vaikuttaa aina jollakin tavalla päämiehen oikeusasemaan, mutta edunvalvojan ja päämiehen oikeudet pyritään aina järjestämään niin, että päämiehellä olisi hänen kykyihinsä nähden mahdollisimman paljon valtaa määrätä omista asioistaan. Edunvalvojan tulee aina toimia päämiehen edun mukaisesti ja noudattaa päämiehen toiveita, paitsi jos se johtaa päämiehen edun vastaiseen lopputulokseen. Alla olevassa taulukossa esitellään erilaiset vaihtoehdot edunvalvojan ja päämiehen toimivallan jaon suhteen.

5.1 Edunvalvojan määrääminen ilman päämiehen toimintakelpoisuuden rajoitusta

Edunvalvonnassa pyritään lähtökohtaisesti rajoittamaan päämiehen oikeustoimikelpoisuutta mahdollisimman vähän. Jos päämiehen kelpoisuutta ei ole hänen oman etunsa vuoksi tarpeen rajoittaa, ei edunvalvojan määräämisen yhteydessä tehdä rajoituksia toimintakelpoisuuteen. Poikkeuksena tästä on kuitenkin se, että päämiehen pankkitilien käyttöoikeudet lakkaavat jo edunvalvojan määräämisestä, vaikka päämiehen oikeustoimikelpoisuutta ei rajoitettaisikaan. Vain edunvalvojalla on oikeus määrätä kuka voi nostaa päämiehen tililtä varoja.

Oikeustoimikelpoisuuden rajoittamattomuus on tavallisesti järkevä lähtökohta silloin kun päämies tarvitsee edunvalvojaa vaikkapa siksi, ettei hän sairautensa vuoksi kykene asioimaan esimerkiksi pankissa. Jos edunvalvonnan tarpeessa oleva päämies on osoittanut aiemmin jo merkkejä siitä, että hänellä on tapana toimia taloudellisissa asioissaan itselleen vahinkoa aiheuttavalla tavalla, voi päämiehen oikeustoimikelpoisuuden rajoittaminen olla tarpeellista. Tällainen tilanne voi olla vaikkapa muistisaira vanhuksen kohdalla, jos hän hukkaa rahojaan tai lahjoittaa niitä tuntemattomille niin, että hänen oma toimeentulonsa vaarantuu.

5.1.1 Erityinen tukeva edunvalvoja

Erityinen tukeva edunvalvoja voidaan määrätä avustamaan päämiestä tiettyjen asioiden hoidossa tai huolehtimaan tietystä päämiehen omaisuudesta, vaikkapa päämiehen perintönä saamasta kiinteistöstä. Tällöin päämies pystyy yleensä hoitamaan jokapäiväiset asiansa itsekin, mutta edunvalvojaa tarvitaan huolehtimaan tietystä omaisuuserästä. Päämies on siis edelleen oikeustoimikelpoinen, mutta edunvalvoja on määrätty avustamaan ja tukemaan erityisen omaisuuserän hoidossa. Päämies tulee sidotuksi edunvalvojan hänen puolestaan tekemiin sopimuksiin. Halutessaan päämies voisi tehdä oikeustoimia myös siitä omaisuudesta, jota varten edunvalvoja on määrätty, jos päämiehen oikeustoimikelpoisuutta ei ole rajoitettu.

Esimerkkitilanne:

Kolmekymppinen Marko sairastaa lievää autismia, jonka vuoksi hänen on välillä hankala hoitaa monimutkaisia taloudellisia asioita. Hän pystyy huolehtimaan itse jokapäiväisistä ruoka- ja vaatehankinnoistaan, mutta äidin suvulta perityn kiinteistön metsän myyntiä ja hoitoa koskevat asiat ovat sen verran ajoittaisia ja monimutkaisia, että Markon on vaikea huolehtia niistä. Siksi Markon äiti Marjatta on määrätty Markon edunvalvojaksi kiinteistöä koskevissa asioissa. Marjatta voi

Edunvalvonnan laajuus	Vaikutukset
Erityinen tukeva edunvalvoja	Edunvalvoja avustaa tietyn omaisuuden tai tiettyjen oikeustoi- mien kanssa. Päämies hoitaa muut asiat itsenäisesti.
Yleinen tukeva edunvalvoja	Edunvalvoja avustaa päämiestä taloudellisissa asioissa. Päämies voi hoitaa asiansa myös itse.
Yhteistoiminta erityisessä asiassa	Edunvalvoja ja päämies voivat hoitaa tietyt asiat vain yhdessä. Muuten päämies voi hoitaa itsekin.
Yhteistoiminta kaikessa	Edunvalvoja ja päämies voivat hoitaa asioita vain yhdessä. Yksin ei kumpikaan ole oikeutettu tekemään oikeustoimia. Harvinainen järjestely.
Erityinen yksin toimiva	Edunvalvoja hoitaa itsenäisesti tietyt asiat. Päämies ei voi hoi- taa näitä asioita itse, mutta muita asioita voi.
Yleinen yksin toimiva	Edunvalvoja hoitaa päämiehen asioita. Päämies ei voi hoitaa asioitaan itse.

myydä metsää ja tilata metsänparannustöitä paikalliselta metsurilta. Marjatta hallinnoi kiinteistön menoja ja tuloja erilliseltä Markon nimissä olevalta kiinteistön hoitoon tarkoitettulta tililtä. Markolla on pankissa oma käyttövaratili ja säästötili, joihin hänellä on käyttöoikeus. Kiinteistön hoitoon tarkoitettuihin tiliin Markolla ei ole omaa käyttöoikeutta, vaan siitä huolehtii Marjatta hänen puolestaan.

5.1.2 Yleinen tukeva edunvalvoja

Silloin kun päämies tarvitsee apua taloudellisten asioidensa hoidossa yleensä, voidaan päämiehelle määrätä yleinen tukeva edunvalvoja (tästä on erotettava yleinen edunvalvoja: yleinen tukeva edunvalvoja voi olla yksityinen tai yleinen edunvalvoja, ks. luku 1.2 Edunvalvoja). Päämiehellä säilyy rinnakkainen kelpoisuus hoitaa omia taloudellisia asioitaan edunvalvojan kanssa. Tämä on yleensä hyvä järjestely silloin, kun ei ole syytä epäillä, että päämies tekisi itseään vahingoittavia oikeustoimia. Vaikka päämiehen oikeustoimikelpoisuutta ei erikseen rajoiteta, johtaa edunvalvojan määrääminen käytännössä siihen, että edunvalvoja voi tehdä oikeustoimia päämiehen puolesta ja päämies tulee sidotuksi niihin. Edunvalvojan tulee tuki lähtökohtaisesti pyrkiä toimimaan päämiehen toiveiden mukaisesti ja yhteistoiminnassa päämiehen kanssa.

Esimerkkutilanne:

Kaija on jo iäkäs ja asuu palvelutalossa. Koska palvelutalossa tarjotaan ruuat ja huolehditaan muutoinkin päivittäisistä tarpeista, Kaijan ei tarvitse päivittäin käyttää rahaa muutoin, kuin pieniin kanttiiniostoksiin. Kaija on heikossa kunnossa, eikä pysty siksi itse huolehtimaan rahan nostamisesta, laskujen maksusta tai vuokralla olevan omistusasuntonsa juoksevista asioista. Kaijan tytär Kerttu on määrätty hänen yleiseksi tukevaksi edunvalvojakseen. Kerttu on tehnyt Kaijan laskuista suoramaksusopimukset ja huolehtii Kaijan puolesta omistusasunnon vuokraustoimintaan liittyvistä asioista, kuten vuokran perimisestä ja tarvittaessa uusien vuokralaisten hakemisesta, jos nykyiset muuttavat pois. Kerttu voi nostaa rahaa Kaijan tililtä ja viedä käteistä Kaijalle, jotta hän voi tehdä pieniä ostoksia palvelutalon kanttiinista.

5.2 Edunvalvojan määrääminen ja päämiehen toimintakelpoisuuden rajoittaminen

Päämiehen toimintakelpoisuutta voidaan rajoittaa, jos siihen on tarvetta. Tarve voi syntyä esimerkiksi siitä, että päämies tekee itselleen vahingollisia oikeustoimia. Rajoittaminen voidaan tehdä osittain tai päämies voidaan julistaa kokonaan vajaavaltaiseksi.

Nykyisin päämiehen toimintakelpoisuutta rajoitetaan melko harvoin, joten yleisimpiä ovat järjestelyt, joissa edunvalvoja avustaa päämiestä, mutta päämieskin voi itse hoitaa asioitaan. Tämä toimii silloin, kun päämies ei ryhdy itsenäisesti tekemään oikeustoimia, joita hän ei ymmärrä. Jos on olemassa riski, että päämies tekee itselleen vahingollisia oikeustoimia, niin toimintakelpoisuuden rajoittaminen voi olla tarpeen. Pääsääntöisesti kuitenkin pelkkä edunvalvojan määrääminen riittää. Toimintakelpoisuuden rajoittamisesta päättää aina tuomioistuin.

5.2.1 Päämiehen ja edunvalvojan velvoittaminen yhteistoimintaan

Päämies ja edunvalvoja voidaan velvoittaa toimimaan yhdessä siten, että tietynlaiset päätökset syntyvät pätevästi vain silloin kun sekä päämies että edunvalvoja ovat niistä päättämässä. Tällaisen edunvalvojamääräyksen johdosta päämiehellä ei ole enää itsenäisesti oikeutta tehdä tietyntyyppeisiä oikeustoimia. Toisaalta myöskään edunvalvoja ei voi yksin tehdä niitä hänen puolestaan.

Esimerkkitalanne:

Saulilla on sijoitusvakuutus, jonka sisällä hän on vaihdellut usein sijoituksia. Hänellä on kaksisuuntainen mielialahäiriö ja hän on tehnyt maniajaksojensa aikana runsaasti kauppvoja, joiden lopputulos ei ole ollut kovin hyvä. Sauli on tämän vuoksi hakenut yhdessä siskonsa kanssa yhteistoimintaan määräämistä sijoitusvakuutuksen osalta. Nyt Sauli voi tehdä sijoitusvakuutukseen liittyviä oikeustoimia vain yhdessä siskonsa kanssa, joka varmistuu kauppvojen järkevyydestä. Muilta osin Sauli voi toimia yksinkin.

Yhteistoimintaan voidaan velvoittaa tietyn omaisuuden sijaan myös kaikissa päämiestä koskevissa oikeustoimissa. Tämä on kuitenkin käytännössä raskas tapa hoitaa asioita, kun kaikkiin oikeustoimiin tarvitaan kahden henkilön suostumus.

5.2.2 Päämiehen toimintakelpoisuuden rajoittaminen tietyn omaisuuden tai tiettyjen oikeustoimien osalta

Edunvalvoja voidaan määrätä niin, että hän huolehtii yksin päämiehen puolesta tietyistä omaisuudesta tai tietyistä oikeustoimista. Tällaisessa tilanteessa päämiehen toimintakelpoisuutta on siis rajoitettu niin, ettei hänellä ole toimivaltaa niissä asioissa, jotka on uskottu edunvalvojan hoitoon. Edunvalvoja voidaan määrätä huolehtimaan vaikkapa perintöomaisuudesta silloin kun päämies ei esimerkiksi

mielenterveysongelmiensa vuoksi pysty huolehtimaan omaisuudestaan tai ymmärtämään sitä koskevia oikeustoimia. Yleensä päämiehen oikeutta tehdä päätöksiä tiettyä omaisuutta koskien rajoitetaan vain, jos on riskinä, että päämies ryhtyy tekemään itselleen vahingollisia oikeustoimia omaisuuteen liittyen.

Esimerkkitalanne:

Edellä mainitussa Saulin tapauksessa voitaisiin vaihtoehtoisesti Saulille määrätä edunvalvoja ja rajoittaa Saulin toimintakelpoisuutta taloudellisten asioiden hoidon osalta. Tämä vaihtoehto voisi olla tarpeellinen siinä tapauksessa, että asioiden hoito edunvalvojan ja päämiehen yhteistoimin ei onnistu tai ei ole muuten sopiva vaihtoehto. Muiden kuin taloudellisten asioiden osalta Sauli voi edelleen toimia yksin.

5.2.3 Vajaavaltaiseksi julistaminen

Edunvalvontajärjestelmässä kaikkein ankarin tapa puuttua henkilön oikeuteen päättää omista asioistaan on vajaavaltaiseksi julistaminen. Vajaavaltainenkin voi tehdä vähäisiä ja tavanomaisena pidettäviä oikeustoimia sitovasti, mutta lähtökohtana on, että vajaavaltaisella ei ole oikeutta tehdä sopimuksia tai muita oikeustoimia eikä päättää omaisuuttaan koskevista asioista.

Vajaavaltaiseksi julistaminen tulee kysymykseen vain viimesijaisena keinona suojata päämiehen edun toteutumista, jos muut keinot eivät riitä.

6. Edunvalvojan tehtävän hoitaminen

Edunvalvojan tehtävänä on päämiehen eduista huolehtiminen. Päämiehen omaisuutta on hoidettava sillä tavalla, että omaisuus ja sen tuotto voidaan käyttää päämiehen hyödyksi ja tyydyttämään hänen henkilökohtaisia tarpeitaan. Omaisuuden hoitamisessa on olennaista, että hyöty tulee juuri päämiehen hyväksi eikä esimerkiksi hänen sukulaistensa hyväksi. Jos päämies pystyy itse toimimaan, edunvalvojan on tuettava hänen toimintaansa. Jos päämies ei pysty itse toimimaan, mutta ymmärtää asian, edunvalvojan on kuultava päämiestä ja toimittava lähtökohtaisesti päämiehen tahdon mukaan.

Edunvalvojan tulee säilyttää sellainen päämiehen omaisuus, jota hän tarvitsee asumiseensa tai elinkeinon harjoittamiseen tai jolla on päämiehelle erityistä arvoa. Päämiehen elatus tulee kustantaa päämiehen omista varoista. Loput päämiehen omaisuudesta pitää sijoittaa turvavalla ja tuottavalla tavalla. Erikseen on säädetty, että edunvalvoja ei saa lahjoittaa päämiehen omaisuutta (edunvalvontavaltuutuksessa sen sijaan on mahdollista valtuuttaa tietyn lahjan antamiseen). Myös lahjanluontoiset vastikkeelliset luovutukset, joissa vastike on näennäinen tai hyvin vähäinen, ovat kiellettyjä.

Edunvalvojalla on oikeus saada tietoja päämiehen kaikista tehtäväänsä liittyvistä asioista. Edunvalvojalla on siten oikeus nähdä sellaiset kirjeet, sähköpostit ja vastaavat viestit, jotka kuuluvat edunvalvojan tehtävän hoitamiseen liittyvään asiaan. Tiedonsaantioikeus koskee sekä edunvalvonnan aikaisia että sitä edeltäviä tietoja. Edunvalvonnan päättyttyä edunvalvoja voi saada tietoja edunvalvonta-ajaltaan, mutta ei edunvalvonnan päättymisen jälkeiseltä ajalta. Tiedonsaantioikeuden vastapainona on edunvalvojan salassapitovelvollisuus. Hän ei saa ilman päämiehen suostumusta ilmaista edunvalvontaan liittyvän tehtävän perusteella tietoon saamaan-

sa asiaa, joka yksityisen taloudellisen edun tai yksityisyyden suojaamiseksi on pidettävä salassa. Mikäli edunvalvoja on esteellinen, tuomioistuimien tai maistraatti voi määrätä hänelle sijaisen.

7. Edunvalvojan toiminnan valvonta

Edunvalvojan toiminnan valvonta on viranomais-toimintaa, johon ei tässä oppaassa syvennyttä kovinkaan tarkkaan. Kokonaisuuden hahmottamisen kannalta on kuitenkin tärkeää tuoda esiin kaksi tapaa, joilla maistraatti suorittaa valvontaansa: 1) osa päämiehen puolesta tehtävistä oikeustoimista vaatii etukäteistä lupaa ja 2) edunvalvojan on raportoitava toiminnastaan maistraatille, joka voi valvoa toimintaa jälkikäteen. Maistraatti valvoo edunvalvontavaltuutuksen perusteella tehtäviä toimia vain, jos valtuutuksessa on niin määrätty. Valtuutuksesta riippumatta valtuutetulla on kuitenkin velvollisuus laatia omaisuusluettelo ja maistraatilla on oikeus vaatia valtuutetulta tiliä, jos siihen on syytä.

7.1 Luvanvaraiset oikeustoimet

Joitakin päämiehen puolesta tehtävistä oikeustoimista on pidetty niin tärkeinä, että niiden toteuttamiseksi vaaditaan maistraatin lupa. Holhoustoimilain 34 §:ssä on tyhjentävä lista oikeustoimista, joihin vaaditaan maistraatin lupa. Jos oikeustoimi ei kuulu listalle, siihen ei vaadita lupaa. Lupaa vaativat muun muassa:

- asunto-osakkeiden ja asumisoikeuksien hankkiminen ja myyminen
- kiinteän omaisuuden hankkiminen ja luovuttaminen
- jäämistöä ja ositusta koskevat oikeustoimet (perinnöstä luopuminen, pesäosuuden

- luovuttaminen, osituksesta, perinnönjaosta tai kuolinpesän yhteishallinnosta sopiminen)
- lainan ottaminen (ei koske valtion takaamaa opintolainaa) ja antaminen
 - takauksen antaminen
 - omaisuuden pantiksi luovuttaminen
 - liiketoiminnan harjoittaminen

Luvanvarainen oikeustoimi, johon ei ole myönnetty lupaa, on pätemätön. Pätemättömyyteen voi vedota päämies tai hänen puolestaan edunvalvoja. Luvan puutteen voi kuitenkin korjata jälkikäteen. Lupaa ei kuitenkaan voi hakea oikeustoimen vastapuoli, joten edunvalvojalla on käytännössä mahdollisuus vetäytyä sopimuksesta luvan myöntämiseen saakka. Edunvalvoja voi kuitenkin joutua korvausvelvolliseksi, jos hän aiheuttaa viivytteleen luvan hakemisessa. Lisäksi, jos lupaa ei haeta sovituksessa tai kohtuullisessa ajassa, sopimuskumppani voi vetäytyä sopimuksesta.

7.2 Edunvalvojan tilinpitovelvoite

Edunvalvojen toimintaa valvoo holhousviranomaisena toimiva maistraatti ja tällä pyritään turvaamaan se, että edunvalvoja toimii päämiehensä edun mukaisesti. Edunvalvonnan alkaessa edunvalvojan tulee toimittaa maistraatille omaisuusluettelo, jonka perusteella maistraatti valvoo edunvalvojan toimintaa. Edunvalvoja on velvollinen pitämään edunvalvonnan aikana kirjaa päämiehen varoista ja veloista sekä niistä toimenpiteistä, joihin hän on tehtävässään ryhtynyt. Edunvalvojan tulee vuosittain antaa maistraatille vuositili, josta käy ilmi tilikauden aikana tapahtuneet varallisuuden muutokset. Maistraatti tarkastaa, miten omaisuutta on hoidettu, onko päämiehelle annettu kohtuullisena pidettävät käyttövarat, onko edunvalvojan palkkio suuruusluokaltaan perusteltu ja onko tili oikein laadittu. Edunvalvojan on myös laadittava päätöstili tehtävän päättyessä ja toimitettava se maistraatille.

Jos maistraatti huomaa edunvalvojan laiminlyöneen velvollisuutensa tai toimineen virheellisesti, sillä on käytettävissään kolmenlaisia keinoja:

1. Ohjein, neuvoin tai huomautuksin opastaa edunvalvojaa tehtävässään
2. Pakkokeinoin saada edunvalvoja täyttämään velvollisuutensa tilivelvollisuuden osalta
3. Ryhtyä toimenpiteisiin toisen edunvalvojan määräämiseksi

8. Edunvalvojan tehtävän päättyminen

Edunvalvonta voi päättyä suoraan lain nojalla, ilmoituksesta tai tuomioistuimen tai maistraatin päätöksestä. Edunvalvojan tehtävän päättyessä päämiehen edunvalvontaa voi tarvittaessa jatkaa toinen edunvalvoja. Tässä käydään lyhyesti läpi yleisimmät päättymistavat.

Holhoustoimilain mukaan edunvalvojan tehtävä päättyy, jos päämies kuolee. Luonnollisesti myös edunvalvojan kuolema päättää tehtävän. Tehtävä päättyy myös, jos määräaikaisen tehtävän määräaika on kulunut umpeen. Jos tehtävä on koskenut määrättyä yksittäistä tehtävää, edunvalvonta päättyy, kun tehtävä on suoritettu.

Edunvalvojalle voidaan määrätä sijainen, jos esimerkiksi edunvalvoja on esteellinen tietyn toimeksiannon suorittamiseen. Sijaisen tehtävä lakkaa, kun siitä ilmoitetaan maistraatille.

Tuomioistuin voi vapauttaa edunvalvojan tehtävästään, jos edunvalvoja osoittautuu tehtävänsä kykenemättömäksi tai sopimattomaksi taikka jos edunvalvojan vapauttamiseen on olemassa jokin muu erityinen syy. Lisäksi tuomioistuin tai maistraatti voi vapauttaa edunvalvojan tehtävästään, jos hän pyytää vapauttamista.

Jos edunvalvonnalle ei ole enää tarvetta, tuomioistuimen on hakemuksesta määrättävä edunvalvojan tehtävä lakkaamaan. Maistraattikin voi tämän tehdä edunvalvojan ja päämiehen yhteisestä hakemuksesta, jos päämies ymmärtää asian merkityksen.

Edunvalvontavaltuutus lakkaa olemasta voimassa, kun valtuutus peruutetaan, valtuuttaja kuolee tai valtuutettu ilmoittaa maistraatille luopuvansa tehtävästä. Päämies voi peruuttaa valtuutuksen, jos hän kykenee ymmärtämään peruuttamisen merkityksen. Lisäksi jos valtuuttajalle määrätään edunvalvoja, valtuutus lakkaa olemasta voimassa siltä osalta kuin edunvalvojan tehtäviin kuuluu huolehtia niistä asioista, joita valtuutus koskee.

9. Erityiskysymyksiä pankkiasioissa

Pankkitoiminta on luottamuksellista ja pankilla on velvollisuus huolehtia asiakkaiden varallisuuden asianmukaisesta säilyttämisestä. Tästä johtuen kuka tahansa ei voi huolehtia toisen pankkiasioista tai saada pankkisalaisuuden alaisia tietoja.

9.1 Valtuuttaminen

Jos henkilö ei pysty hoitamaan tai ei halua itse hoitaa pankkiasioitaan, voi hän antaa valtakirjan toiselle henkilölle asian hoitamiseksi (tavallisesta valtakirjasta on erotettava edunvalvontavaltakirja, josta on selostettu luvussa 2 Edunvalvontavaltuutus). Valtakirjan antaminen edellyttää kuitenkin, että valtakirjan antava henkilö ymmärtää valtuutuksen merkityksen ja ne oikeustoimet, joita valtuutetun on määrä tehdä valtakirjan avulla. Valtakirjan antanut henkilö sopii yleensä valtuutetun kanssa siitä, mitä valtuutetun on määrä tehdä. Valtuuttajan vastuulla on kuitenkin

valvoa sitä, että valtuutettu toimii sovitulla tavalla. Valtuuttajan pitää tarvittaessa pystyä peruuttamaan valtuutus. Mikäli valtuuttaja ei kykene esimerkiksi terveydentilansa heikkenemisen vuoksi valvoa valtuutetun toimintaa, pankki ei välttämättä voi hyväksyä valtakirjaa.

Pankin pitää tunnistaa ja tarvittaessa todentaa valtuutetun henkilöllisyys. Tunnistaminen tarkoittaa asiakkaan henkilöllisyyden selvittämistä asiakkaan toimittamien tietojen perusteella. Todentamisessa asiakkaan henkilöllisyys varmistetaan esimerkiksi passista tai henkilökortista. Valtuutetun kannattaa siten varata mukaan henkilöllisyystodistus asioidessaan pankissa valtakirjalla. Uutta asiakkuutta perustettaessa täytyy myös valtuuttaja tunnistaa ja todentaa.

Valtuutetun oikeuksia rajoittavat valtakirjaan sisältyvät määräykset siitä, mitä valtakirjalla voidaan tehdä. Valtakirjan antaja voi yleensä tilioitteista ja muista pankin raporteista tarkistaa jälkikäteen sen, että valtuutettu on toiminut sovitulla tavalla. Valtakirja tulisi tehdä yksilöidysti, eli siihen tulisi kirjata mahdollisimman tarkkaan se, mitä valtuutetulla on oikeus tehdä. Pankissa ei voi asioida yleisluontoisen asioiden hoitoa koskevan valtuutuksen turvin.

Esimerkkitilanne:

Janne on hoitanut 89-vuotiaan äitinsä Rauhan asioita. Rauha on antanut Janneille valtakirjan, jonka mukaan Janne voi hoitaa hänen pankkiasioitaan. Janne pyytää avaamaan Rauhalle määräaikaistalletuksen ja siirtämään sinne rahaa Rauhan tililtä. Pankki voi aiheellisesti kieltäytyä toteuttamasta Jannen esittämää vaatimusta, koska Rauhan antama valtakirja on hyvin yleisluontoinen. Rauha voi tehdä uuden valtakirjan, jossa hän erikseen antaa Jannelle oikeuden määräaikaistilin avaamiseen ja tilisiirron tekemiseen. Tämän valtakirjan saatuaan pankki voi toteuttaa Jannen pyytämät toimet.

Jos valtuuttaja ei kykene henkisen tilansa heikkenemisen vuoksi ymmärtämään oikeustoimia, joita valtuutetun on määrä tehdä, hän ei voi valtuutusta pätevästi antaa. Pankki voi vaatia lisäselvitystä valtuutuksen antajan terveydentilasta, jos vaikuttaa siltä, että valtakirjan antanut henkilö ei ole ollut oikeustoimikelpoinen valtakirjaa antaessaan tai silloin, kun valtakirjaa käytetään. Pelkästään se, että iäkäs tai sairas henkilö on suostunut allekirjoittamaan valtuutuksen, ei tarkoita sitä, että hän ymmärtäisi asian merkityksen ja kykenisi oikeudellisesti pätevän valtuutuksen antamiseen.

Esimerkkitilanne:

Jos edellisessä esimerkissä pankin tietoon olisi tullut perusteltu epäily siitä, että Rauha olisi muistisairas eikä enää ymmärtäisi mitä on tekemässä, pankki voisi kieltäytyä määräaikaistalletuksen avaamisesta valtakirjalla ja pyytää Jannea toimittamaan lisäselvitystä Rauhan terveydentilasta.

Silloin kun henkilö ei ole kelpoinen antamaan valtakirjaa, ainoa vaihtoehto hoitaa pankkiasioita on hakea edunvalvojan määräämistä. Edunvalvoja voi sen jälkeen hoitaa ne asiat, joista päämies ei ole kykenevä itse päättämään.

Esimerkkitilanne:

Jos pankki saisi tietoonsa, että Rauha ei selvästi enää kykene ymmärtämään mitä on tekemässä, pankki ei voisi hyväksyä hänen antamaansa valtuutusta. Tässä tilanteessa Rauha pitäisi saada edunvalvonnan piiriin, jotta hänen pankkiasioitaan voitaisiin hoitaa.

9.2 Edunvalvonnan alkaminen ja pankki-asioiden järjestely

Kun holhousviranomainen tai tuomioistuin on määrännyt päämiehelle edunvalvojan, tulee aluksi hoidettavaksi tiettyjä käytännön järjestelyitä pankin kanssa. Edunvalvojan tulee osoittaa selvitys saamastaan edunvalvontamääräyksestä ja sen laajuudesta pankille. Pankki tarkastaa erityisesti sen, onko edunvalvojalla määräyksensä perusteella toimivaltaa hoitaa päämiehen pankkiasioita. Tähän liittyy myös päämiehen ja edunvalvojan tunnistaminen ja todentaminen, jota on selvitetty edellä kappaleessa 9.1 Valtuuttaminen.

Edunvalvojan määrääminen ei lähtökohtaisesti johda siihen, että päämiehen toimintakelpoisuutta rajoitettaisiin. Aiemmin tehdyt suoramaksu-, e-lasku- ja maksupalvelusopimukset jäävät voimaan, kunnes edunvalvoja päättää sopimusten jatkosta. Tästä poikkeuksena ovat kuitenkin päämiehen pankkitilit, koska ne ovat pankin velka päämiehelle. Päämiehen saatavista määrääminen kuuluu edunvalvojan yksinomaiseen kelpoisuuteen. Pankki lakkauttaa päämiehen ja muidenkin henkilöiden käyttöoikeudet päämiehen tileille heti, kun pankille tulee tieto siitä, että edunvalvoja on määrätty. Käyttöoikeuksien rajoitus kestää siihen asti, kunnes edunvalvoja on ilmoittanut pankille kuka tilejä saa käyttää.

Edunvalvojan on tehtävän alkaessa luetteloitava päämiehen omaisuus. Tämän vuoksi edunvalvojalla on oikeus käydä päämiehen tallelokerolla. Ensimmäisellä kerralla tallelokeron sisältö luetteloidaan pankin henkilökunnan valvonnassa.

9.3 Tilinkäyttö ja maksaminen

Tilinkäyttöoikeudet määräytyvät edunvalvojan pankille tekemän ilmoituksen perusteella. Yleensä sellaisella päämiehellä, jonka toimintakelpoisuutta ei ole rajoitettu, on käyttöoikeus omiin tileihinsä. Edunvalvoja sopii pankin kanssa tilinkäyttöoikeuksien lisäksi myös tilinkäyttövälineistä, kuten korteista ja verkkopankkitunnuksista. Rahankäytön hallinnan vuoksi saattaa olla tarpeellista, että päämiehen oikeutta käyttää korttia tai verkkopankkitunnuksia rajoitetaan tai estetään kokonaan.

Mikäli edunvalvojalla on tarve suorittaa maksuja päämiehen tililtä, ei edunvalvoja saa koskaan käyttää päämiehen nimissä olevaa korttia tai verkkopankkitunnuksia. Kortti ja verkkopankkitunnukset ovat aina henkilökohtaisia ja niiden luovuttaminen kenenkään muun haltuun on sopimusehdoissa kiellettyä. Edunvalvoja voi hakea itselleen oman kortin, jolla voi käyttää päämiehen tiliä. Ainakaan toistaiseksi ei ole mahdollista myöntää päämiehen nimissä olevia verkkopankkitunnuksia edunvalvojalle. Sen sijaan on mahdollista liittää päämiehen tili edunvalvojan omaan verkkopankkiin, jos heillä on tili samassa pankissa tai pankkiryhmässä. Tällöin edunvalvoja voi tehdä maksuja päämiehen tililtä käyttäen omia verkkopankkitunnuksiaan. Mahdollista on myös avata päämiehelle uusi tili siihen pankkiin, jossa edunvalvojalla on tili ja verkkopankkitunnukset.

Edunvalvojan määrääminen ei lähtökohtaisesti vaikuta päämiehen oikeuksiin saada itselleen verkkopankkitunnuksia. Tunnukset kuuluvat peruspankipalveluihin, jotka henkilöllä on oikeus saada. Holhoustoimilain mukaan edunvalvoja kuitenkin edelleen päättää, kuka saa käyttää päämiehen pankkitilejä. Eri pankeilla saattaa olla tällaisia tilanteita varten eri sisältöisiä pankkitunnuksia, joten verkkopankkitunnuksista kannattaakin keskustella ja sopia yhdessä pankin, edunvalvojan ja valvottavan kanssa. Päämiehen oikeustoimikelpoisuuden rajoittaminen voi luonnollisesti olla tunnusten saamisen esteenä.

Pankin on tunnistettava asiakkaansa, mikä yleensä vaatii käyntiä pankin konttorissa.

Pankki ei ole velvollinen valvomaan sitä, miten edunvalvoja huolehtii päämiehensä omaisuudesta. Pankilla on velvollisuus varmistua edunvalvojan henkilöllisyydestä sekä edunvalvontaa koskevan päätöksen olemassaolosta ja laajuudesta. Mikäli päämies ei ole tyytyväinen edunvalvojan pankin kanssa tekemiin järjestelyihin tai omaisuudesta huolehtimiseen, tulee hänen olla yhteydessä edunvalvojaan ja tarvittaessa valvontaviranomaisena toimivaan maistraattiin.

9.4 Muut pankkiasiat

Päämiehen omaisuuden kannalta merkittävät oikeustoimet on säädetty luvanvaraisiksi, jolloin edunvalvoja tarvitsee niihin maistraatin luvan. Uuden lainan ottaminen (valtion takaama opintolaina pois lukien) ja asuntokauppa ovat tällaisia toimia. Päämiehen rahavarojen velaksi antaminen on luvanvaraista, mutta talletuksen tekeminen (joka on asiakkaan laina pankille) on erikseen vapautettu luvanvaraisuudesta. Lupa tarvitaan päämiehen omaisuuden luovuttamiseen pantiksi tai päämiehen ryhtymiseen lainan takaajaksi. Omaisuuden lahjoittaminen ei ole sallittua edes maistraatin luvalla.

Edunvalvoja voi edustaa päämiestä kuolinpesässä. Monet kuolinpesään liittyvät oikeustoimet on säädetty luvanvaraisiksi. Edunvalvoja

voi päämiehen puolesta luopua perinnöstä tai luovuttaa hänen pesäosuutensa vain maistraatin luvalla. Lisäksi lupa vaaditaan, jos osakkaat haluavat sopia kuolinpesän yhteishallinnosta, osituksesta tai perinnönjaosta. Käräjäoikeuden määräämän pesänjakajan toimittamaan ositukseen ja perinnönjakoon ei tarvita maistraatin lupaa. Kaikissa kuolinpesää koskevissa oikeustoimissa on joka tapauksessa otettava huomioon päämiehen etu, joten esimerkiksi perinnöstä luopumiselle pitää olla perusteltu syy.

Edunvalvoja ei voi tehdä päämiehen puolesta testamenttia, koska se on korostuneesti henkilökohtainen oikeustoimi kuten esimerkiksi avioliiton solmiminen. Mikäli päämiehellä ei ole riittävää ymmärryskykyä testamentin laatimiseen, hänen jäämistönsä jaetaan aiemmin laaditun pätevän testamentin tai lainmukaisen perimisjärjestyksen mukaan.

10. Erityiskysymyksiä arvopaperiasioissa

Edunvalvojan tulee sijoittaa turvaavalla ja tuottavalla tavalla se päämiehen omaisuus, jota ei tarvita päämiehen elatukseen, asumiseen, elinkeinon harjoittamiseen tai jolla on päämiehelle erityistä arvoa. Molempien vaatimusten on täytyttävä samanaikaisesti. Siten esimerkiksi suuren omaisuuden säilyttäminen tuottamattomalla käyttelytilillä ei välttämättä ole vaatimuksen mukaista, koska se ei ole tuottava tapa. Samoin riskisijoitusten tekeminen ei ole sovelias, vaikka sillä olisikin korkea tuotto-odotus.

Edunvalvojan on kuultava päämiestä, jos hän ymmärtää asian merkityksen. Jos päämies on ennen edunvalvontaa harjoittanut sijoitustoimintaa, edunvalvojan tulisi jatkaa samanlaisella tavalla. Jos kuitenkin päämies on harjoittanut

esimerkiksi kovin riskialtista osakekauppaa, edunvalvojan on muutettava sijoitusstrategiaa vähäriskisemmäksi.

Edunvalvoja tarvitsee lähtökohtaisesti maistraatin luvan, jos hän päämiehensä puolesta antaa rahalainan tai hankkii sijoitustuotteita. Holhous-toimilain 34 §:ssä on luetteloitu ne sijoitus-kohteet, joiden hankintaan ei tarvita maistraatin lupaa. Lupaa ei tarvita muun muassa seuraavissa tilanteissa (tarkemmat säännöt löytyvät laista):

- varojen tallettaminen ETA-alueella (EU, Islanti, Liechtenstein ja Norja) olevaan pankkiin
- julkisyhteisön (valtio, Ahvenanmaan maakunta, kunta tai kuntayhtymä) liikkeeseen laskeman joukkovelkakirjan hankkiminen
- sellaisten arvopapereiden hankkiminen, joilla käydään kauppaa Helsingin pörssissä, säännellyllä markkinalla ETA-valtiossa tai monenkeskisessä kaupankäyntijärjestelmässä
- Suomessa rekisteröidyn sijoitusrahaston osuuksien hankkiminen, jos kyse ei ole erikoissijoitusrahastosta
- Suomessa markkinoitavan ulkomaisen sijoitusrahastodirektiivin mukaisen sijoitusrahasto-osuuden (yhteissijoitusyrityksen) osuuksien hankkiminen
- vaihtoehtorahasto-osuuksien hankkiminen, jos rahaston pääomasta vähintään $\frac{3}{4}$ sijoitetaan luottolaitostalletuksiin, julkisyhteisöjen joukkovelkakirjoihin ja julkisesti noteerattuihin arvopapereihin
- rahasto-osuuksien hankkiminen, jos rahasto-osuuksilla käydään julkista kauppaa (esim. ETF)

Lain mukaan lupa tarvitaan siten esimerkiksi pörssiin listautuvan yhtiön osakkaiden ostamiseen ja pankin liikkeeseen laskemien joukkovelkakirjojen hankkimiseen niiden merkintäaikana ennen kuin osake tai joukkovelkakirja on otettu julkisen kaupankäynnin kohteeksi. Samoin lupaa tarvitaan kiinteistöjen ja asunto-osakkeiden kauppaan sekä lainan ottamiseen ja pantin antamiseen. Lupaa ei sen sijaan

tarvita esimerkiksi määräaikaistalletuksen tekoon Suomessa, Helsingin pörssissä kaupankäynnin kohteena olevan osakkeen kauppaan, tavallisen rahasto-osuuden merkintään tai Saksan valtion liikkeeseen laskeman joukkovelkakirjan hankkimiseen.

Edunvalvontavaltuutuksessa voidaan määrätä siitä, sovelletaanko valtuutetun tekemiin oikeustoimiin luvanvaraisuutta koskevia säännöksiä. Tätä voidaan käyttää hyödyksi esimerkiksi omaisuudenhoitopalveluita käytettäessä. Omaisuudenhoitosopimuksella ei voida sivuuttaa lupavaatimuksia, joten edunvalvojan vastuulla on hakea maistraatin lupaa, mikä voi tulla kalliiksi, jos luvan vaativia kauppiaa tehdään paljon. Edunvalvontavaltuutuksessa sen sijaan voidaan sallia kaikenlaisten sijoitusten tekemisen ilman maistraatin lupaa, jolloin omaisuudenhoitosopimuksenkin solmiminen voi olla myös houkuttelevampi vaihtoehto kuin holhoustoimilain mukaisessa edunvalvonnassa.

11. Erityiskysymyksiä vakuutusasioissa

Edunvalvojan toimenkuva päämiehen vakuutusasioiden hoitamisessa määräytyy sen mukaan, kuinka laajaa ja minkä laatuista edunvalvonta on. Tässä jaksossa tarkastelunäkökulmana on tilanne, jossa edunvalvoja huolehtii sekä päämiehen omaisuudesta että hänen henkilöönsä liittyvistä riskeistä. Tällaisissa tilanteissa edunvalvojan keskeisiä tehtäviä ovat voimassa olevien vakuutusten ylläpitäminen sekä päämiehen vakuutustarpeesta riippuen uusista vakuutuksista sopiminen ja tarpeettomaksi käyneiden vakuutusten irtisanominen. Vahinkotilanteissa hoidettavaksi tulevat korvauksien hakeminen ja muu vahinkoasioihin liittyvä selvittely.

Vakuutus- ja korvausasioita hoitaessaan edunvalvojan tulee osoittaa selvitys saamastaan edunvalvontamääräyksestä ja sen laajuudesta vakuutusyhtiölle. Valtuutetun tulee päämiehen puolesta vakuutusyhtiössä asioidessaan esittää valtakirja. Muun muassa vakuutuskorvauksen nostamista koskevilla tilanteilla vakuutus-käytännössä on edellytetty yksilöidyn valtakirjan esittämistä.

Vakuutusten ylläpitämisessä edunvalvojan keskeinen tehtävä on huolehtia siitä, että vakuutusmaksu suoritetaan. Lisäksi edunvalvoja vastaanottaa vakuutusta koskevia ilmoituksia, jotka voivat koskea muun muassa vakuutusturvan päättymistä tai sen sisällön muuttumista.

Merkittävä osa yksityishenkilöille tarjottavista vakuutuksista, kuten kotivakuutus, matkavakuutus ja yksityistapaturmavakuutus, ovat vapaaehtoisia vakuutuksia. Vapaaehtoisten vakuutusten ottaminen ei ole välttämätöntä, vaan niiden ottaminen perustuu tarkoituksenmukaisuusharkintaan. Edunvalvojan on tärkeää huomioda, että vapaaehtoisten vakuutusten sisällöissä on eroja eivätkä kaikki samannimiset vakuutustuotteet tarjoa samansisältöistä vakuutusturvaa. Eroja on erityisesti siinä, mitä vahinkoja korvataan ja millä tavalla. Vakuutusyhtiöllä ei ole lakiin perustuvaa pakkoa myöntää vapaaehtoisia vakuutuksia, mutta jos vakuutusyhtiö hylkää yksityishenkilön vakuutushakemuksen, tulee hylkäysperusteen olla lain ja hyvän vakuutustavan mukainen. Maksuhäiriömerkintä ei ole aina ehdoton este saada vakuutuksia, mutta se voi olla joissakin tilanteissa peruste olla myöntämättä niitä.

Edunvalvonnan piirissä olevien henkilöiden vakuutustarve vaihtelee muun muassa heidän terveydentilansa sekä omaisuuden ja sen laadun perusteella. Päämiehen vakuutustarvetta voi määrittää myös hänen aikaisemmat käytäntönsä vakuutusten ottamisessa. Koska vakuutustarpeissa on eroja, ei voida yleisesti määritellä, mitä vakuutuksia edunvalvonnan piirissä oleville henkilöille tulisi olla. Alempana kuitenkin kuvataan edunvalvonnan järjestämistä ajatellen tilanteita,

joissa vapaaehtoisia vakuutuksia tyypillisesti käytetään. FINEn verkkosivuilta www.fine.fi on saatavissa vapaaehtoisten vakuutuksia koskevia yleisoppaita ja vertailuja.

Yksityishenkilöille tarjottavista vakuutuksista keskeisin pakollinen vakuutus on ajoneuvoille otettava liikennevakuutus. Vakuuttamisvelvollisuuden laiminlyönnistä seuraava laiminlyöntimaksu voi olla määrältään huomattava. Lisätietoja liikennevakuutuksesta ja vakuuttamisvelvollisuudesta saa esimerkiksi Liikennevakuutuskeskuksen verkkosivuilta www.lvk.fi.

11.1 Vahinkovakuutukset

Vapaaehtoisilla vahinkovakuutuksilla voidaan vakuuttaa muun muassa rakennuksia, irtaimistoa, ajoneuvoja tai metsää. Vastuuvakuutus otetaan vahingonkorvausvelvollisuuden varalta. Kotivakuutus, joka tyypillisesti sisältää esinevakuutuksen, vastuuvakuutuksen ja oikeusturvavakuutuksen, on yleisin vapaaehtoinen vakuutus. Valtaosa suomalaisista on vakuutettu kotivakuutuksesta. Myös rakennukset on vakiintuneesti vakuutettu palovakuutuksella tai sitä laajemmalla kotivakuutuksella. Jos kiinteistöä käytetään lainan vakuutena, edellyttävät pankit vakiintuneesti rakennusten vakuuttamista. Vahinkovakuutukset ovat osa yksityishenkilön riskienhallintaa ja ne ovat monissa vahinkotilanteissa käytännössä ainoa mahdollisuus saada korvausta omaisuudella sattuneesta vahingosta. Esimerkiksi asunto-osakeyhtiön ottama kiinteistövakuutus ei kata asukkaiden irtaimistolle aiheutuneita

vahinkoja. Asukas vakuuttaa irtaimistonsa koti- vakuutuksella. Sen sijaan omakotitalon omistaja kantaa itse myös rakennuksen ja esimerkiksi metsän vahinkoja koskevan vahinkoriskin.

Esinevakuutus sopimukset sisältävät vakiintuneesti ns. suojeluohjeita, joiden tarkoituksena on vahinkojen ehkäiseminen ja rajoittaminen. Suojeluohjeiden sisällön noudattaminen on usein myös tarkoituksenmukaista omaisuuden hoitamista. Rakennusten osalta keskeisiä suojeluohjeita ovat erityisesti palo- ja vuotovahinkojen torjumista koskevat määräykset. Suojeluohjeessa voidaan esimerkiksi vaatia, että putkirikkojen välttämiseksi rakennuksessa pidetään yllä riittävää peruslämpöä. Samalla kun tällainen menettely estää vuotovahinkojen syntymistä, se myös edistää rakennuksen rakenteiden kunnossa pysymistä.

Edunvalvontatilanteissa vahinkovakuuttamiseen saattaa liittyä erilaisia ongelmatilanteita. Edunvalvoja on syytä määrajoin ja aina asumisolosuhteiden, perhesuhteiden tai vakuutusturvan sisällön muuttuessa tarkastella, vastaavatko voimassa olevat vakuutukset vakuutustarvetta. Edunvalvonnan näkökulmasta haasteellisia voivat olla tilanteet, joissa päämiehen omaisuuteen kuuluu useita rakennuksia tai muita omaisuuksia. Tällöin ongelmaksi voi muodostua se, onko kaikilla eri kohteilla tarvittava vakuutus. Vakuutuksen kohteena olevat rakennukset ja muut omaisuserät ilmenevät vakuutuskirjan ja vakuutusehtojen muodostamasta kokonaisuudesta.

Vakuutuksiin, joissa vakuutuskirjaan on merkitty euromääräinen vakuutusmäärä, liittyy riski alivakuutuksesta. Vakuutusmääräisissä vakuutuksissa vakuutusmäärän tulee vastata vakuutus sopimuksessa määriteltyä omaisuuden oikeaa arvoa. Jos vakuutusmäärä on oikeaa arvoa olennaisesti pienempi, vaikuttaa alivakuutussuhde vakuutuksesta maksettavaan korvaukseen. Täysarvovakuutuksissa ei ole alivakuutusriskiä, mutta niissä vakuutuskirjaan voi olla merkitty enimmäiskorvausmäärä.

Mikäli ilmenee, että päämies on kirjautunut vakuutuksenottajaksi ja osamaksuostajaksi ajoneuvoon, joka todellisuudessa on kolmannen, ulkopuolisen henkilön käytössä, tulisi tällainen bulvaanisuhde pyrkiä viipymättä purkamaan. Vakuutuksenottajapuolen tiedonantovelvollisuutta koskevien säännösten johdosta on mahdollista, että vakuutus sopimus ei tällaisissa tapauksissa sido vakuutusyhtiötä, vaikka osamaksuostajaksi kirjautunut päämies kuitenkin kantaa luottosuhteessa ajoneuvoa koskevan vahinkoriskin (katso KKO:2006:79).

11.2 Henkilövakuutukset

Henkivakuutus kuoleman varalta, yksityistapaturmavakuutus ja sairauskuluvakuutus ovat vapaaehtoisia henkilövakuutuksia. Matkustajavakuutuksen sisältävästä matkavakuutuksesta korvataan matkasairauksien ja matkatapaturmien aiheuttamia hoitokuluja.

Yksityistapaturmavakuutus on yleisin suomalaisten ottama henkilövakuutus. On tärkeää huomioda, että yksityistapaturmavakuutus ei ole yleinen sairauskuluvakuutus, vaan siitä voidaan korvata vakuutusehdoissa määritellyn tapaturman aiheuttamia henkilövahinkoja. Vapaaehtoisesta sairauskuluvakuutuksesta korvataan vakuutetun hoitokuluja vakuutus sopimuksista ilmenevän korvauspiirin ja rajoitusten mukaisesti. Aikaisemmin otettu sairauskuluvakuutus voi olla erityisen tärkeä vakuutetulle, jota on vakuutuksen ottamisen jälkeen kohdannut vakava sairaus tai useita sairauksia, koska vakuutus voi kattaa laajasti näistä sairauksista aiheutuvia hoitokuluja.

Ulkomaille matkustettaessa matkavakuutuksen merkitys on tärkeä. Erityisesti Euroopan ulkopuolella sairastumisesta aiheutuneet hoitokulut voivat ilman matkavakuutusta jäädä kokonaisuudessaan henkilön itsensä kannettavaksi. Kuolemanvaralta otettavan henkivakuutuksen merkitys on keskeinen erityisesti silloin, kun vakuutetulla on merkittäviä lainoja tai hän on vastuussa muiden henkilöiden elatuksesta.

Päämiehen henkilövakuutuksen irtisanomista tulee aina harkita tarkoin, koska uuden henkilövakuutuksen myöntäminen ja sisältö voivat riippua henkilön terveydentilasta sekä iästä. Monissa henkilövakuutuksissa vakuutusyhtiö edellyttää vakuutuksen hakijalta terveys selvitystä, jossa kysytään hakijan terveydentilaa koskevia seikkoja. Saatujen vastausten perusteella vakuutusyhtiö harkitsee myöntääkö vakuutuksen ja minkä sisältöisenä. Terveys selvityksessä esitettyihin kysymyksiin tulee antaa oikeat ja täydelliset vastaukset. Vakuutuksen hakijan tiedonantovelvollisuuden laiminlyönti voi myöhemmin johtaa ankarimmillaan siihen, että vakuutus-sopimus raukeaa, jolloin mitään kustannuksia ei korvata.

Myös vakuutetun ikä saattaa vaikuttaa henkilö-vakuutuksissa siihen, myöntääkö vakuutusyhtiö vakuutuksen. Henkilövakuutus sopimuksissa

määritellään usein lisäksi se, missä vakuutetun iässä vakuutus päättyy. Henkilövakuutuksen ylin myöntämisikä on usein matalampi kuin vakuutus sopimuksessa määritelty vakuutuksen päättymisikä. Edellä todettujen seikkojen johdosta vakuutusyhtiötä tai -tuotetta vaihdettaessa päämiehen vanhaa henkilövakuutusta ei tule irtisanoa ennen kuin uuden myöntämisestä on saatu ratkaisu. Edunvalvonnan näkökulmasta lähtökohtana voidaan pitää sitä, että aikaisemmin otetun henkilövakuutusturvan päättämiseksi tulee olla perusteltu syy.

Vakuutus sopimus lain mukaan vakuutus maksun suorittamatta jättämisen johdosta päättynyt

henkilövakuutus tulee uudelleen voimaan, jos suorittamatta jätetty vakuutus maksu maksetaan kuuden kuukauden kuluessa vakuutuksen päättymisestä. Tällaisissa tilanteissa vakuutuksen uudelleen voimaansaattaminen ei edellytä terveys selvityksen tekemistä.

11.3 Vakuutus sijoittaminen

Vakuutus muotoon järjestettyjä sijoituksia, kuten säästöhenkivakuutuksia ja kapitalisaatiosopimuksia, koskevat lähtökohtaisesti samat yleiset edunvalvontaan liittyvät säännöt kuin muita sijoitus asioita. Edellä kohdassa 10 on kuvattu niitä tilanteita, joissa edunvalvojan tulee sijoitus-toiminnassa hankkia maistraatilta lupa. Edunvalvontakäytännössä on katsottu, että maistraatin lupaa ei yleensä tarvita silloin, kun sovitaan sijoitussidonnaisesta säästöhenkivakuutuksesta tai kapitalisaatiosopimuksesta. Vakuutus sijoittamiseen liittyvissä valtuutus tilanteissa valtakirjan tulee olla täsmällisesti yksilöity sekä vakuutus-sopimuksen että toimivaltaan kuuluvien oikeus-toimien osalta.

Myös vakuutus muotoon järjestettyjen sijoitusten sisällöissä on eroja. Aikaisemmin myönnetty säästöhenkivakuutukset olivat laskuperustekorkoisia vakuutuksia, joissa vakuutusyhtiö maksaa vakuussäästölle vuosittain ennalta sovitun korkotuoton ja mahdollisesti myös lisä-osuuden vakuutusyhtiön tuloksen perusteella. Tällaisia vakuutuksia on vielä paljon voimassa. Sijoitussidonnaisissa vakuutuksissa ei ole sovittu kiinteää, laskuperustekorkoon sidottua tuottoa, vaan vakuutus säästön arvo määrittyy rahasto-osuuksien tai muiden sijoitusinstrumenttien perusteella. Jos vakuutus säästöä määrittävän rahasto-osuuden arvo alenee, alenee myös vakuutus säästön pääoman määrä. Vakuutuksenottaja kantaa sijoitussidonnaisissa vakuutuksissa sijoitusriskin vakuutuksen tuotosta ja pääoman säilymisestä.

Henkilövakuutuksissa vakuutuksenottaja voi määrätä, että vakuutuskorvaus maksetaan kol-

mannelle henkilölle eli edunsaajalle. Vakuutuksenottajalle on lähtökohtaisesti oikeus muuttaa edunsaajamääräystä. Sitä ei voida kuitenkaan enää muuttaa, jos vakuutustapahtuma on jo sattunut. Säästöhenkivakuutukset sisältävät usein kaksi osaa, elämänvaravakuutuksen, jossa vakuutustapahtuma on vakuutetun elossa olo tiettyinä päivinä, ja kuolemanvaravakuutuksen, jossa vakuutustapahtumaksi on määritetty vakuutetun kuolema vakuutuksen ollessa voimassa. Jos näiden vakuutusturvien osalta on määrätty edunsaajasta, maksetaan vakuutussäästö vakuutustapahtuman sattuessa edunsaajalle eli se siirtyy lopullisesti pois vakuutuksenottajan määräysvallasta. Edunvalvontakäytännössä on noudatettu toimintamallia,

jossa edunvalvoja ei voi ilmoittaa päämiehen puolesta vakuutusyhtiölle muuta edunsaajaa kuin päämiehen kuolinpesän. Kapitalisaatio-sopimuksissa, joissa ei ole vakuutettua, sopimusta koskevat oikeudet siirtyvät sopimuksen omistajan kuoltua hänen kuolinpesälleen.

Lähteet:

Välimäki Pertti, Edunvalvontaoikeus, 2013.

Jaakko Mikkilä ja Taina Mikkilä, Holhoustoimesta annetun lain 34 §:n sallittujen ja luvanvaraisten sijoitusrahastosijoitusten muodostama ongelma holhousviranomaisen lupaharkinnassa, teoksessa Vakuutus- ja rahoitusneuvonta 40 vuotta, 2011.

FINE | Porkkalankatu 1, 00180 Helsinki | www.fine.fi